

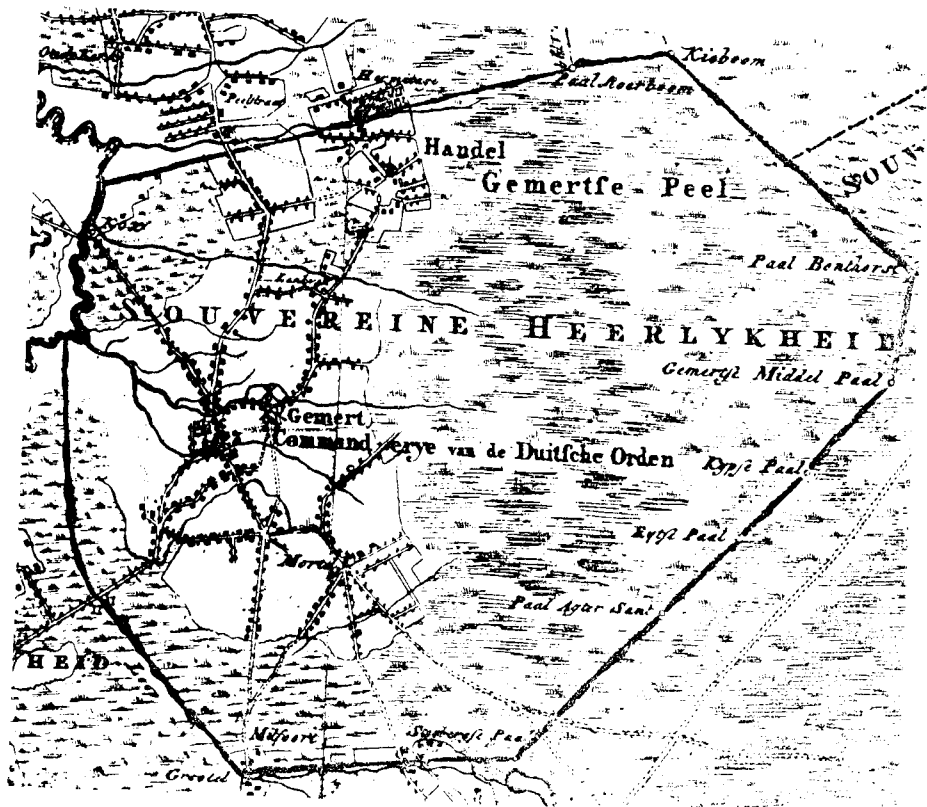
Inleiding

De langs de weg Gemert-Bakel geplaatste borden met de teksten GEMERT TOT HIER EN NIET VERDER zijn opgeruimd. Het aantal gemeenten in de provincie Noord-Brabant wordt per 1 januari 1997 van 114 stuks teruggeschroefd naar 71. De gemeente Gemert en de gemeente Bakel & Milheeze fuseren.

In beide gemeenten is heel verschillend naar hun einde toegeleefd. Terwijl in Bakel de emoties hoog opliepen bij het ter sprake komen van de gemeentelijke herindeling, bleef de doorsnee Gemertenaar oostindisch doof, al was er wel begrip voor alle ophef in de buurgemeente. Dat de consequentie van de samenvoeging met Bakel ook het einde van de gemeente Gemert betekent, leek tot kort voor de gemeenteraadsverkiezingen van 27 november j.l. vrijwel niemand zo te ervaren. Maar toch is het zo: Bij de fusie van Gemert en Bakel leggen beide gemeenten het loodje.

Gemert meet iets meer dan 57 vierkante kilometer en is in oppervlak een tamelijk grote gemeente. In 1995 nam ze tussen 633 Nederlandse gemeenten naar inwonertal de 224ste plaats in. Een goede middenmoter. En opmerkelijk is het gegeven dat het huidige Gemert qua grondgebied nog dezelfde begrenzingen heeft als de vroegere Vrije en Soevereine Heerlijkheid Gemert, die terugvoert tot ver in de middeleeuwen.

Gemert heeft een boeiende geschiedenis. Hier gaven de kruistochten, één van de grote gebeurtenissen uit de wereldgeschiedenis, vorm aan de lokale ontwikkeling. Gemert ontleent daaraan ook de vroegere 'status aparte'. Tot de inval der Franse legers in 1794 was Gemert voor de Brabander een stukje buitenland. In de twaalfde eeuw had een groot getal Gemertenaren onder leiding van de plaatselijke heer, de edelman Rutger van Gemert, gevolg gegeven aan de oproep van paus en keizer om naar het Heilig Land

Kaart van Hendrik Verhees uit 1794 van de Souvereine Heerlijkheid Gemert

te trekken. Mede door toedoen van hertog Hendrik van Brabant werd in 1198 in Palestina de ridderlijke Duitse Orde gesticht, die ginds als officierskern van de bezettingsmacht en in Europa, als adviseur van pausen en keizers, veel macht verwierf en hoog in aanzien kwam te staan. Door de toetreding van Rutger van Gemert verwierf de Duitse Orde soevereine macht over Gemert. Ze bouwden een kasteel, stichtten hier een Latijnse School en verwierven in de middeleeuwen het patronaat over een groot getal parochies in Oost-Brabant. Gemert werd een cultureel en geestelijk centrum in de regio en Handel groeide uit tot een bedevaartsoord van Maria, de patrones van de Orde, die ook waakt boven de slotpoort van het

kasteel te Gemert. Over de vroegere Commanderie van Gemert zijn al enkele duizenden pagina's historie geschreven. Tot en met de zeventiende eeuw waren de commandeur en ook de functionarissen in de Vrije Heerlijkheid voor het merendeel nog 'Nederlanders'. In de achttiende eeuw traden als commandeurs alleen nog personen uit de hoge adel van het Duitse Rijk naar voren, terwijl een relatief groot getal functionarissen uit het Belgische werd geïmporteerd.

In de jaren 1794-1795 kwam er een eind aan de soevereine heerschappij van de Duitse Orde. De voormalige Vrije Heerlijkheid werd toen de gemeente Gemert. De Franse Tijd was een tijd vol van verandering en ook daarna nog. De schepensbank werd gemeentebestuur en de drossaard burgemeester. Opmerkenswaard is het gegeven dat in het begin van de negentiende eeuw uit de vroegere Vrijheid Gemert relatief veel provinciale bestuurders voortkomen. Het besturen was men hier vanouds gewend, terwijl de katholieke goegemeente van het Brabantse land dat in de periode van de Generaliteit juist ontwend was. In 1795 kwam de van Gemert geboortige Paulus DelaCourt in het parlement. Ten tijde van het Koninkrijk Holland werd hij de landdrost (lees: Commissaris van de Koning) van het Departement Brabant. Burgemeester Kesschietre Le Havre was lid van de Provinciale Staten en Anton Borret, zoon van de vroegere commanderie-rentmeester, werd staatsraad in Den Haag en later gouverneur van Noord-Brabant. Van 1831-1834 werd het bisdom Den Bosch zelfs bestuurd vanuit de Gemertse pastorie door Henricus den Dubbelden. Hij was de zoon van de plaatselijke dokter, die vanaf 1831 de functie van pastoor van Gemert combineerde met die van Apostolisch Vicaris van het bisdom.

Wat de volksvertegenwoordiging betreft: Op papier werd meer dan vijftig jaar geëxperimenteerd met de vraag hoe en wat te democratiseren. Pas in 1851 kwam het na de invoering van de gemeentewet tot gemeenteraadsraadsverkiezingen.

In deze extra aflevering van Gemerts Heem (nummer 4 van de 38ste jaargang) staat de opheffing van de gemeente Gemert centraal. Aan de hand van drie onderwerpen wordt een overzicht gegeven van zo'n 200 jaar gemeente Gemert. Anny van de Kimmenade-Beekmans vergelijkt het ambtenarenapparaat uit de vorige eeuw met dat van de twintigste eeuw. Indrukwekkend is de enorme groei en de ontwikkeling van na de Tweede

Wereldoorlog. Simon van Wetten biedt een luchtig overzicht van de burgemeesters die Gemert de afgelopen twee eeuwen heeft 'bezeten'. Hij plaatst ze in hun tijd en in hun omgeving. Ad Otten levert vervolgens onder de titel "De Stem des Volks" een beeld van 200 jaar lokale politiek die vooral tot uiting komt in het stemgedrag van de Gemertenaren bij de gemeenteraadsverkiezingen. Dit boekje eindigt met bijlagen van de lijsten van burgemeesters, wethouders, gemeentesecretarissen en raadsleden, die de gemeente Gemert hebben gediend, vanaf de Bataafse Omwenteling in 1795 tot aan de fusie met Bakel die aanstaande is.

In het voorjaar van 1997 krijgt deze aflevering van Gemerts Heem een vervolg waarin de relaties tussen Gemert en Bakel centraal zullen staan. Nog te behandelen onderwerpen zijn: Het patronaatschap van Bakel over Gemert en omgekeerd van Gemert over Bakel. De aanleg van de verharde weg Gemert-Bakel. Een beschrijving van de dan tot historisch monument geworden grens Gemert-Bakel. De bevolkingsontwikkeling van Gemert vergeleken met Bakel, Helmond en andere gemeenten. De relatie tussen de Commanderie Gemert en Milheeze. En niet te vergeten: De beschrijving van het nieuwe gemeentewapen.

Ad Otten, 26 november 1996